

Mehmet Şükrü Gülez (1870-1950)

Mehmet Şükrü Gülez, 1870 yılında Bolu'da doğmuştur. İlyaszadeler adıyla tanınan köklü bir aileye mensup olup babası Bolu eşrafından Hacı Emin Efendi annesi ise Sıddıka Hanım'dır. Bolu Mekteb-i Rüştîyesi'nde eğitim gördükten sonra Bolu Bidayet Mahkemesi Kalemünde memur olmuştur. Ardından ticaretle uğraşmış Bolu'da dava vekili olarak çalışmıştır. Eğitimi ve çalışma hayatı Bolu'da geçen Şükrü Bey'in asıl uğraşı aile mesleği olan orman işletmeciliği ve kereste ticaretidir. Bolu çevresinde büyük arazilere sahip olan Mehmet Şükrü Bey ve ailesi tarımla da uğraşmıştır. Hatta yetiştirdikleri mahsulü öğretmek amacıyla su gücüyle çalışan bir değirmen işletmişlerdir. Ayrıca kereste biçmeye yarayan bir de hızar atölyesi kurmuşlardır.

Mehmet Şükrü Bey, 1908'de siyasete girmiş ve II. Meşrutiyet'in ilanından sonra iktidara gelen İttihat ve Terakki Cemiyetine üye olmuştur. Cemiyetin Bolu teşkilatlanmasında görev almıştır. İttihat ve Terakki Bolu Heyeti Merkeziyesi Reisliği görevini yapan Mehmet Habip Bey'in Mebusan Meclisi'ne seçilmesi üzerine 1913 yılına kadar reis olarak görev yapmıştır. İttihat ve Terakki Fırkasının 1918'de feshi ve Teceddüt Fırkasına dönüşmesi üzerine bu yeni partinin de başkanlığını yürütmüştür. Ancak Mütareke Dönemi koşullarında faaliyet gösteremeyen Teceddüt Fırkasının da kapatılması üzerine işgalci güçlere karşı Kuva-yı Milliye'yi desteklemiştir.

Millî Mücadeleye ve Mustafa Kemal Paşa'ya gönülden inanmış ve işgale uğramayan bir bölge olan Bolu'dan ilk desteği vermiştir. Daha Millî Mücadelenin başında basın yoluyla halkı işgaller karşısında bilgilendirmek ve direnişi yaymak amacıyla 16 Ağustos 1919 tarihinden itibaren "Dertli" adıyla Bolu'da bir gazete çıkartmıştır. Haftalık olarak yayınlanan gazete, halkın işgaller karşısındaki duygularına tercüman olmak üzere adını Geredeli ünlü şair Dertli'den almıştır. Bolu Vilayet Matbaasında basımı yapılan gazetenin imtiyaz sahibi Mehmet Şükrü Bey, mesul müdürü Dava Vekili Ali Saib Bey olup baş yazarı ise Doktor Şerafettin Abdurrahman Bey'dir. Bolu'dan işgallere karşı ilk tepki ve Millî Mücadeleye ilk destek Dertli gazetesi ile kendini göstermiştir.

Dertli, ilk nüshasında "Maksad ve Meslek" başlığı altında takip edeceği yolu izah ederken hiçbir siyasi parti ile ilgisinin olmadığını tamamen bağımsız hareket ettiğini, milletin hislerinin tercümanı olup halkı aydınlatmayı amaç edindiğini kamuoyuna duyurmuştur. Gazete, yerel haberlerin yanında ulusal ve uluslararası ajanslarda yer alan Millî Mücadele odaklı haberler ve gelişmeleri de okuyucularına aktarmıştır. Kuva-yı Milliye'ye verdiği destek nedeniyle Dertli gazetesi, İstanbul Hükümeti tarafından takip edilmiş ve yapılan sansürle yayın hayatına son verilmek istenmiştir. 20 Eylül 1919 tarihli 6. sayısının bazı sütunları boş çıkarken 6 Ekim 1919 tarihli 8. sayısında çıkan Damat Ferit Paşa Hükümetini eleştiren "Fevaidi Ruh-ı Millimizden Arayalım" başlıklı makale nedeniyle gazete kapatılmıştır. Mehmet Şükrü Bey'in çabaları sonucunda gazete altı ay sonra 12 Nisan 1920'de yeniden yayına başlayabilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde Anadolu'da topyekûn, ulusal bir kurtuluş mücadelesi başlarken [Sivas Kongresi](#)'nde alınan kararlarla işgaller karşısında ülkenin çeşitli yörelerinde kurulan cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk

Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir. Bu dönemde Bolu'da henüz faaliyet gösteren bir cemiyet yoktur. Ancak Mustafa Kemal Paşa vilayetlere bir tamim göndererek il ve ilçelerde cemiyetin teşkilatlandırılmasını isteyince Bolu'da hemen çalışmalara başlanmıştır. Doktor Fuat (Umay) Bey'in başkanlığında 15 Ekim 1919'da Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. Mehmet Şükrü Bey kardeşi Hafız Hakkı Bey ile cemiyetin kuruluşuna destek vermiş ve öne çıkan üyelerinden biri olmuştur.

İstanbul-Ankara arasında bir geçiş noktası olan Bolu'nun 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un işgali sonrasında öne çıkmasıyla Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin faaliyetleri önem kazanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da yeni bir meclis toplamak için hemen hazırlıklara başlarken dağıtılan Meclis-i Mebusan üyelerinden Ankara'ya gelebileceklerin de Meclise katılabileceğini duyurunca büyük bir gizlilik içinde İstanbul'dan Ankara'ya geçişler yaşanmıştır. Bolu, İstanbul-Ankara arasındaki yolculukta önemli bir uğrak noktası olmuştur. Mehmet Şükrü Bey'in de aralarında bulunduğu Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerince Millî Mücadelecilerin güvenlik içinde Ankara'ya ulaşmalarında her türlü destek sağlanmıştır.

Özellikle Miralay İsmet (İnönü) Bey'in başkanlığında Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın eski başkanı Celâleddin Arif Bey'in de yer aldığı kafilenin Ankara'ya geçişi Bolu Millî Mücadele tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Kafile, gerekli güvenlik önlemlerinin alındığı Bolu'ya 28 Mart 1920 tarihinde ulaşmıştır. Kafileyi karşılayanlar arasında Mutasarrıf Ali Haydar Bey ve diğer yöneticilerin yanında Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyesi Mehmet Şükrü Bey ve kardeşi Hafız Hakkı Efendi de vardır. Bolu'da yapılan incelemelerden sonra kafile, geceyi İlyaszadeler ailesinin evinde, Gülezler Konağı'nda geçirmiştir. Ev sahibi Mehmet Şükrü Bey misafirlerini en iyi şekilde ağırlayabilmek için elinden geleni yapmıştır.

Bolu'da verilen bir gecelik moladan sonra kafile Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti mensuplarının rehberliğinde Beypazarı üzerinden Ankara'ya ulaşmıştır. Mehmet Şükrü Bey'in hem Dertli Gazetesi'nin imtiyaz sahibi olması hem de Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti içinde öne çıkmaya başlaması onun I. TBMM'ye Bolu'dan mebus seçilmesinin yolunu açmıştır. Aynı günlerde kardeşi Hafız Hakkı Bey de Bolu Belediye Başkanlığına seçilmiştir.

I. TBMM'ye gönderilecek üyeler için Bolu Sancağında seçimler 1 Nisan 1920'de yapılmıştır. Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adayları olan Cevat Abbas (Gürer), Tunalı Hilmi, Fuat (Umay), Nuri (Aksu), Hacı Abdullah Sabri Hacı Abdullah Sabri (Aytaç), Abdülvehap ve Mehmet Şükrü Bey mebus seçilmiştir. Seçimlerde 235 oy alan Mehmet Şükrü Bey, 4 Nisan 1920 tarihli mazbatasını alarak Meclisin açılışı için Ankara'ya gitmiştir. Ancak seçim bölgesinde yaşanan isyanlar nedeniyle Heyet-i Nasiha'da görevlendirildiğinden 23 Nisan 1920 günü Meclisin açılış törenine katılamamıştır.

Meclisin açılış hazırlıkları sürecinde gerek İstanbul Hükümeti gerekse İtilaf Devletlerinin desteğiyle Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Kuva-yı Milliye'ye karşı isyan hareketleri ortaya çıkmıştır. Kuva-yı İnzibatiye'nin desteğiyle Hendek-Düzce bölgesinde başlayan ayaklanma 19 Nisan 1920'de Bolu'ya yayılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, ayaklanma karşısında ilk önlem olarak 18 Nisan 1920'de Geyve'de bulunan 20. Tümen Kumandanı Kurmay Yarbay Mahmut Bey'e elindeki tüm kuvvetlerle Düzce'ye hareket etmesini emretmiştir. Ardından da halkı yatıştırmak amacıyla isyan bölgesine bölgeyi tanıyan mebusların da yer alacağı bir nasihat heyeti gönderme yoluna gitmiştir.

Heyet, Trabzon mebusu Hüsrev (Gerede) Bey'in başkanlığında Laziztan Mebusu Osman Bey ile Bolu Mebusları Mehmet Şükrü Bey ve Fuat Beylerden oluşmuştur. Heyete Bolu mebusları Fuat ve Mehmet Şükrü Beylerin dahil edilmesinde bölge halkını tanıyan bu iki ismin halk üzerinde etkili olacağı düşünülmüştür. Fuat Bey'in seçilmesinde daha önce Bolu

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin başkanlığını yapması belirleyici olurken Şükrü Bey'in seçilmesinde ise Millî Mücadelenin sesi olan Dertli gazetesinin imtiyaz sahipliğini yapması, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyesi olması ve aile nüfuzu gibi faktörler etkili olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa 20 Nisan'da Hüsrev Bey'e Bolu ve havalisi umum müfettişi ve kumandanı sıfatıyla başkanlığı altında bir nasihat heyeti ile Gerede üzerinden Bolu'ya gitmek üzere yola çıkmasını emretmiştir. Ankara'da fazla kuvvet olmadığından emrine mülazım Fahri Efendi kumandasındaki yaklaşık 20 kişilik bir süvari takımı verilebilmiştir.

Heyet ilk geceyi Yabanabad'ta (Kızılcahamam) geçirmiştir. Burada Ankara ile yapılan haberleşmede Bolu'nun da ayaklanmaya dahil olduğu bilgisi öğrenilmiş ve Mustafa Kemal Paşa kendilerine Gerede'ye ihtiyatlı bir şekilde girmeleri gerektiğini bildirmiştir. Bunun üzerine heyet, Gerede ile Bolu arasındaki Mehmet Şükrü Bey'in kayınpederinin yaşadığı Dörtdivan'a ulaşmak ve Kuva-yı Milliye'ye taraftar olanlardan bir kuvvet oluşturmak gayesi ile Gerede'ye gitmek üzere yola çıkmıştır. Geceyi Gerede'ye birkaç saat mesafede bulunan Danişmentliler Köyü'nde geçirmişlerdir. Heyet üyeleri Gerede'ye yaklaştıklarında top atışlarını duymuşlar ancak bunu Büyük Millet Meclisi'nin açılış kutlaması olarak değerlendirmişlerdir. Diğer taraftan gördükleri büyük kalabalığa bir anlam verememişler hatta köylülerin kendilerini karşılamaya geldiklerini bile düşünmüşlerdir. Bolu istikametinden gelen asilerin ateşi altına girdiklerini anlayamamışlardır. Hüsrev Bey, halka zarar vermemek için heyeti geriye çekip bölgeyi tanıyan Mehmet Şükrü Bey'i halkla görüşmek ve bilgilendirmek üzere Gerede'ye göndermiştir. Ancak Mehmet Şükrü Bey yola çıkar çıkmaz heyettekilerle birlikte asiler tarafından esir alınmıştır. Çıkan çatışmada Şükrü ve Hüsrev Bey'ler yaralanmış tedaviye ihtiyaçları olmasına rağmen asiler tarafından Gerede'ye götürülüp hapis haneye kapatılmışlardır. Asiler Heyet-i Nasıha üyelerinin Gerede'de uzun süre kalmasını tehlikeli görmüşler ve Düzce'ye nakledip burada hapsetmişlerdir. Ayaklanma merkezi Düzce olduğundan burada idamları uygun görülmüştür.

Bolu'yu kontrol altına alan asiler ise Millî Mücadeleye verdiği destekten dolayı Mehmet Şükrü Bey'in ailesini de hedef almış ve evlerini -Gülezer Konağı- yağmalamışlardır. Aile üyeleri bu baskından canını zor kurtarmıştır. Ayrıca Mehmet Şükrü Bey tarafından işletilen hızar atölyesi de asiler tarafından tahrip edilmiştir. Bolu-Düzce bölgesine hâkim olan asileri durdurmak üzere Kuva-yı Milliye birlikleri Adapazarı yönünde hemen harekete geçmiştir. Çerkez Ethem kuvvetlerinin bölgede asayişini sağlamak için 26 Mayıs'ta Düzce'ye girişi üzerine esirler serbest bırakılmıştır. Otuz beş gün esir tutulan dokuz yerinden yara alan Mehmet Şükrü Bey tedavi ve istirahat sürecinden sonra Meclis çalışmalarına katılmak üzere Ağustos 1920 sonunda Ankara'ya dönmüştür.

Mehmet Şükrü Bey, I. TBMM'de adalet, bütçe, mali kanunlar, tapu-kadastro ve iktisat komisyonlarında görev almıştır. Memurin Muhakemat Tetkik Kurulunda çalışmıştır. Kereste ticaretiyle uğraşması, uzun yıllar zabıt katipliği ve deva vekilliği yapmasından dolayı mecliste daha çok iktisadi ve içtimai konular üzerine görüşlerini açıklamıştır. Vergilerin düzenlenmesi, ormancılık konuları ve hukuki düzenlemelere dair oturumlarda söz almıştır. Konuşmalarında demokrasi ve eşitlik vurgusu öne çıkarken halkçı bir anlayışa sahiptir. Mehmet Şükrü Bey, Müdafaa-i Hukuk Grubu'nda yer almış "hakimiyet-i milliye" fikrini benimsemiş Mustafa Kemal Paşa'ya yakın isimlerden biri olmuştur. Mehmet Şükrü Bey'in I. TBMM'de yapmış olduğu konuşmalar incelendiğinde genel olarak hükümet yanlısı bir siyaset izlediği ve kanun tekliflerinde evet oyu kullandığı görülmektedir. Ancak müzakereler sırasında zaman zaman usule aykırı durumlarda görüşlerini bildirmekten de çekinmemiştir.

Mebusluğun yanında Mehmet Şükrü Bey'in Bolu'da çıkarttığı Dertli gazetesi Millî Mücadele dönemi Anadolu basınının önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Dönemin siyasi ve sosyal koşullarından dolayı Mustafa Kemal Paşa, vatan, millet

ve bayrak sevgisi, düşmana boyun eğmeme, milli egemenlik gibi konuları sıkça işlemiştir. Mehmet Şükrü Bey'in 1923 yılında ikinci kez mebus seçilmesinden sonra gazete el değiştirmiştir. Yerel bir yayın olmasına karşın Dertli gazetesi Millî Mücadele tarihi açısından birinci el kaynak olarak büyük bir öneme sahiptir.

Mehmet Şükrü Bey, Millî Mücadele boyunca kardeşi Bolu Belediye Reisi Hafız Hakkı Bey'le Bolu halkını yönlendirip Mustafa Kemal Paşa'ya bölgeden büyük destek verilmesine öncülük yapmıştır. Millî Mücadele tarihinde daha çok isyanlarla anılan Bolu'da halkın Millî Mücadeleye verdiği desteğe Mehmet Şükrü Bey'in yürüttüğü faaliyetler önemli örnek teşkil etmektedir. Mehmet Şükrü Bey'in Millî Mücadeleye verdiği desteğin en somut kanıtı TBMM'den aldığı kırmızı-yeşile şeritli istiklal madalyası olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa liderliğinde modern Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşuna destek vermiş cumhuriyet ideolojisini benimseyerek Türk İnkılabının savunuculuğunu yapmıştır. Mehmet Şükrü Bey, siyasi hayatının en mesut günü olarak saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanına dair kanunlara iştirak ettiği günleri göstermiştir. Beş dönem (1920-1939) üst üste Bolu milletvekilliği görevini sürdürmüş 1950 yılında vefat etmiştir.

Nuray ÖZDEMİR TİRYAKİ

KAYNAKÇA

AKIN, Veysi, **Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuat Umay** Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Yirmi Birinci İctima, Birinci Celse, 29 Mayıs 1920.

EVCİN, Erol, "İttihat ve Terakki Bolu Heyet-i Merkeziyesi (1908-1919)", **18.Türk Tarih Kongresi** 1-5 Ekim 2018, III.Cilt, TTK Yayınları, Ankara 2022, s.371-420.

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, K21G15B15, Hüsrev Bey'in Bolu İsyanıyla İlgili Notları,

İlk Meclis Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Bekledikleri Anketi, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2004.

KILIÇ, Fahri, "Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Faaliyetleri", **AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**, 11/1 (2011): s.29-37.

KILIÇ, Fahri, "Millî Mücadele Döneminde Dertli Gazetesi", **Türkiyat Mecmuası** Millî Mücadele Özel Sayısı, 29: (2019), s.75-87.

ÖZKAYA, Yücel, "İstanbul'un İşgali Üzerine Aydınların İstanbul'dan Ankara'ya Kaçış Olayı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 13:(1988), s.127-143.

ÖZKÖK, Rükü, **Düzce-Bolu İsyancıları**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1971.

SELEK, Sabahattin, yay.haz., **İsmet İnönü Hatıralar 1.Kitap**, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1985.

ÜSTÜNEL, Serap, **Bolu Mebusu Mehmet Şükrü Gülez**, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2010.

YILMAZ, Celal, **Millî Mücadele'de Dertli Gazetesi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Akara 1991.

TBMM Arşivi, Erişim: 21.08.2022

https://www5.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_63_1_1.pdf;

TBMM Arşivi, Erişim: 15.08.2022,

https://www5.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_63_1_2.pdf.

T B M M

Arşivi,

Erişim:

17.08.2022, https://www5.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d04/HT_63_1_4.pdf.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, 1.Devre, 1.Cilt, 24 Nisan 1920.

TBMM Zabıt Ceridesi, I.Devre, 15.Cilt, 31 Aralık 1921.

TBMM Zabıt Ceridesi, I.Devre, 26.Cilt, 23 Aralık 1922.

TBMM Zabıt Ceridesi, I.Devre, 28.Cilt, 8 Mart 1923.

Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I.Dönem 1919-1923, 3.Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

27/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmet-sukru-gulez-1870-1950/?pdf=7114> adresinden erişilmiştir